

літературі точку зору щодо необхідності обчислення строку на подачу апеляції з дня одержання сторонами копії вищевказаної постанови [7, с.551]. Крім того, особам, які присутні при попередньому розгляді справи суддею, необхідно роз'яснити їх право на оскарження даної постанови під час її оголошення.

Таким чином, питання закриття провадження у кримінальних справах під час їх попереднього розгляду суддею, як і інститут закриття кримінальних справ в цілому, потребують подальшого теоретичного дослідження та належного вирішення на законодавчому рівні.

Список літератури: 1. Лобойко Л.М. Стадії кримінального процесу: Навчальний посібник. К., 2005. 2. Кримінальний процес України: Підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / За ред. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця. Х., 2000. 3. Безлепкин Б.Т. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации (постатейный). М., 2003. 4. Грошевой Ю.М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе. Х., 1979. 5. Глобенко Г.І. Закриття кримінальних справ з нереабілітуючих підстав // Вісник Національного університету внутрішніх справ. 2002. Вип. 19. 6. Грошевой Ю.М. Освобождение от уголовной ответственности в стадии судебного разбирательства. Х. 1979. 7. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: Научно-практический комментарий / Под общ. ред. В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленина. Х., 2003.

Надійшла до редколегії 14.093.06

В.В. Ігнатенко

СУЧАСНИЙ ЗМІСТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю на сьогодні є досить актуальною темою, так як стосується проблеми забезпечення безпеки громадян та держави від злочинних посягань, особливо тих, які мають ознаки транснаціональних. Ця тема вже тривалий час є предметом обговорення багатьма вченими, державними діячами, політиками тощо.

Так, у радянський період її досліджували Арцибасов І.Н., Бастрикін А.І., Бородін С.В., Ігнатенко Г.В., Кудрявцев В.М., Блатова Т., Галенська Л.М., Панов В.П., Решетов Ю.А. та ін.; в період з 1980 по 1990 рр. – Буткевич В.Г., Лукашук І.І., Резниченко С.В. та ін. Останніми роками теоретичні проблеми, пов'язані із застосуванням норм міжнародного права в кримінальному процесі, були предметом вивчення у роботах Дашкова Г.В., Кудрявцева В.М., Панова В.П., Решетнікова Ф.М., Волеводза О.Г., Пашковського М.І., Стратонова В.М., Виноградової О.І. та ін.

Але не зважаючи на доволі значну кількість досліджень, їх практичну значимість, сьогодні постала необхідність перегляду змісту міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю. Це обумовлено сучасними змінами в структурі та масшта-

бах злочинності, в її якісних ознаках [1, с.99–102]. Тож розгляд означених понять і є завданням даної статті.

Відразу необхідно зауважити, що в науковій літературі поняття «міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю» із самого початку його появи розуміється неоднозначно; по-різному визначаються складові елементи та напрямки співробітництва країн у зазначеній сфері.

Так, деякі автори прирівнюють міжнародне співробітництво держав у сфері боротьби зі злочинністю (міжнародну боротьбу зі злочинністю) до міжнародного кримінального права (далі – МКП) (Черкес М.Ю. [2, с.253–257], Буткевич В.Г. [3, с.676–682]) або зводять його лише до міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру (Колосов Ю.М., Кривчікова Е.С. [4, с.428–431]), або міжнародною кримінальною злочинністю (Панов В.П. [5, с.4–6]). При цьому вбачається, що регуляторами відносин у розглядуваній сфері міжнародних відносини виступають саме норми МКП.

Кудрявцев В.М. взагалі міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю вважає складовою системи МКП [6, с.20–2].

На нашу думку, ці твердження неточними та потребують певного уточнення. І це пов'язано із низкою причин, зокрема з тим, що правовими джерелами, які регулюють процес міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю є:

1. конвенції про боротьбу з міжнародними злочинами і злочинами міжнародного характеру (із захопленням заручників, викраденням повітряних суден тощо);
2. двосторонні та багатосторонні договори про співробітництво та правову допомогу у кримінальних справах, видачу злочинців, визнання злочинними певні діяння, передачу засуджених осіб для відбuvання покарання в державі тощо [7, с.8–9; 8, с.430–431];
3. договори, що регулюють діяльність міжнародних організацій, до компетенції яких входить боротьба зі злочинністю (універсального, регіонального рівня) [8, с.430–431; 9, с.250];
4. багатосторонні конвенції, які складають юридичну основу співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю на регіональному рівні в рамках Ради Європи, Європейського Союзу, Організації Американських Держав, Ліги Арабських Держав, Африканського Союзу (з 2001 р.), СНД та інших регіональних організацій, якими, в свою чергу розробляються механізми координації зусиль держав у боротьбі зі злочинністю [8, с.430–431].

Не заперечуючи існування МКП як галузі міжнародного права, необхідно відмітити, що до цього часу в основному склалась система джерел МКП, передусім у вигляді спеціальних договорів, спрямованих на припинення злочинів, а також конкретних ста-

тей у тій чи іншій угоді, де прямо передбачається відповідальність за міжнародні злочини і злочини міжнародного характеру. При цьому, міжнародний договір – основне джерело МКП. Умовно ці міжнародні договори можна поділити на дві частини: міжнародні договори, дія яких передбачається як в мирний час, так і в період збройних конфліктів; міжнародні договори, які діють тільки в період збройних конфліктів. До джерел МКП, які умовно можна назвати непрямими, або допоміжними, необхідно віднести внутрішньодержавні закони, які в тій чи іншій мірі спрямовані на переслідування та покарання за вчинення міжнародних злочинів або злочинів міжнародного характеру [6, с.22–23].

Як бачимо, міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю має дещо ширшу правову базу, на відміну від МКП. І що найбільш важливо, правові джерела останньої входять до загальної сукупності тих джерел, які регулюють співробітництво у сфері боротьби зі злочинами.

По-друге, порівнюючи дані поняття, не можна (і це було б неповно) ґрунтувати свої висновки лише на основі характеристики правових джерел. А тому, в продовження вирішення розглядуваного питання необхідно також проаналізувати і інші ознаки, в тому числі предмет регулювання як МКП, так і міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю.

МКП характеризується тим, що зберігає міжнародний правопорядок у цілому за допомогою *кримінально-правових методів та засобів* (курсив наш – В.І.). Подібно тому, як внутрішньодержавне кримінальне право охороняє від злочинних посягань внутрішньодержавний правопорядок, міжнародне кримінальне право покликане боротись зі злочинністю за допомогою специфічних кримінально-правових засобів у галузі міжнародного морського права (піратством), міжнародного повітряного права (викраденням літаків, іншими злочинами проти безпеки цивільної авіації), дипломатичного права (злочинами проти осіб, які користуються дипломатичною недоторканністю), міжнародного економічного та фінансового права (підробкою грошових знаків) і інших галузей міжнародного права [6, с.12–13; 10, с.230–231].

На відміну від МКП, міжнародне співробітництво у вказаній сфері для врегулювання власного предмета правовідносин застосовує не тільки кримінально-правові методи та засоби, але й кримінально-процесуальні [11, с.186, 192–193], що, знову ж таки, вказує на нерівнозначність порівнюваних понять, а, скоріш за все, на підпорядкування першого останньому. Тим більше, що до переліку джерел, які регулюють процес міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю відносяться як міжнародні договори, які стосуються суто кримінально-правових питань [12, 13], так і кримінально-процесуальних [14, 15].

До такого висновку нас підводить і аналіз завдань, які ставляться перед кожним із розглядуваних понять.

Завдання МКП – це встановлення відповідальності суб'єктів міжнародного права та покарання осіб, які винні у вчиненні міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру, а також загально-кримінальних злочинів, які порушують встановлений міжнародним співтовариством та окремими державами правопорядок як на основі міжнародних угод, так і за допомогою національних правових систем. Це, по суті, і є предметом даної галузі права [6, с.20].

На відміну від МКП, перед міжнародним співробітництвом у сфері боротьби зі злочинністю ставиться ширший перелік завдань, в т.ч. й ті, які стосуються МКП, а саме: а) узгодження кваліфікації злочинів, які являють небезпеку для декількох або всіх держав; б) координація заходів по запобіганню та припиненню таких злочинів; в) встановлення юрисдикції над злочинами та злочинцями; г) забезпечення невідворотності покарання; д) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи видачу злочинців [8, с.431; 11, с.186–187]. Звідси висновок, що і предмет регулювання останнього ширший від предмета регулювання МКП.

Відступаючи дещо від зазначеного, необхідно вказати, що МКП в теорії міжнародного права розглядається багатьма вченими як окрема (специфічна) його галузь [3, с.676–682; 10, с.229–232]. Хоча це питання сьогодні є дискусійним.

Існує також думка, що право міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю – це самостійна галузь сучасного міжнародного права [11, с.428]. Саме цієї думки дотримуємось і ми. Проте вважаємо, що в цьому контексті мова повинна йти не просто про галузь права, а про комплексну галузь законодавства [Детально див.: 16, с.245–254]. А її підтвердженням є ряд вищезазначених ознак, які були нами виділені під час порівняння МКП та міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, та які дають право висловити думку про можливість віднесення останньої до окремої комплексної галузі.

Враховуючи вищевказане, вважаємо, що норми МКП є складовою частиною комплексної галузі законодавства – міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, оскільки останнє становить собою сукупність норм кількох галузей, що регулюють різні за своїм видовим змістом відносини, в т.ч. й кримінально-правові.

Необхідно також зауважити, що розгляд міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю лише в контексті МКП є неповним. Поза увагою залишається інша частина напрямків розглядуваної сфери співробітництва, яка стосується криміналь-

но-процесуальних питань, що, в свою чергу, ускладнює процес з'ясування змісту даної комплексної галузі законодавства.

Одним із цих напрямів є надання правової допомоги у кримінальних справах (міжнародна правова допомога). Як зазначає Решетов Ю.А., надання правової допомоги торкається значно ширшої сфери, ніж боротьба зі злочинами міжнародного характеру. Необхідність у наданні компетентним органам інших держав або в отриманні від них правової допомоги може виникати і стосовно до будь-яких інших злочинів, коли особи, які підозрюються у вчиненні злочину, притягнуті до кримінальної відповідальності або засуджені, виявляються на території іноземної країни або виникають подібні ситуації з документами, речовими доказами і т.п. Інакше кажучи, мова йде про кримінальні справи з «іноземним елементом» («міжнародним елементом») [11, с.191]. Міжнародна правова допомога є офіційною діяльністю державних органів, яка здійснюється на підставі міжнародних договорів, які в переважній більшості є двосторонніми [10, с.226–227]. На основі цих договорів держави надають один одному допомогу шляхом виконання доручень про проведення окремих процесуальних дій, в частині складання та пересилання документів, проведення обшуків тощо [11, с.213].

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що інша частина напрямків міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю є предметом регулювання окремої галузі кримінального процесу – міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального судочинства¹. Яка, як зазначає Смирнов М., об'єднала в собі норми й інститути, що регулюють правовідносини в розглядуваній сфері, які виникають у зв'язку із порушенням, розслідуванням, розглядом і вирішенням кримінальних справ, ускладнених іноземним (міжнародним) елементом, а також виконанням прийнятих процесуальних рішень [17, с.113].

Лише при такому всебічному підході до з'ясування змісту міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, можна з впевненістю стверджувати, що останнє є комплексною галуззю законодавства, правове врегулювання якого забезпечується як нормами МКП, так і нормами міжнародного співробітництва

¹ Сьогодні в науковій літературі висловлюються різні думки щодо правової природи міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального судочинства. (Див.: Панов В.П. международное уголовное право: Учебн. пособ. М., 1997; Тертишник В., Тертишник О. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері правосуддя: екстрадиція та конфіскація // Юридична Україна. 2003. № 6). Проте, ми підтримуємо Смирнова М., який розглядає дане поняття саме як підгалузь кримінального процесу (Див.: Смирнов М. Сутність та правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу // Підприємництво, господарство і право. 2004. № 4. С. 112–116).

держав у сфері кримінального судочинства, які діють, при цьому взаємопов'язано доповнюючи одне одного.

Говорячи про міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю як про комплексну галузь законодавства, не можна не згадати і про принципи, які її визначають та є її першоосновою [18, с. 90]. Вони, знову ж таки, похідні від МКП та міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального судочинства [6, с.17–20; 17, с.114; 19, с.125–126], та в ході міжнародного співробітництва взаємозалежно сприяють реалізації одне одного.

Підводячи підсумки, необхідно зауважити, що:

- міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю має комплексний предмет. Завдання, які виконуються в ході міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю ширші і охоплюють як завдання міжнародного кримінального права, так і міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства. А сам процес міжнародного співробітництва у вказаній сфері торкається як предмета регулювання МКП, так предмета регулювання міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства.

- міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю становить собою сукупність норм кількох галузей, що регулюють різні за своїм видовим змістом відносини (кримінально-правові та кримінально-процесуальні);

- принципи міжнародного співробітництва у розглядуваній сфері мають також комплексний характер, так як мають характер похідних від МКП та міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального судочинства;

Таким чином, вважаємо, що міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю є комплексною галуззю законодавства, яка має свій самостійний предмет регулювання, принципи та нормативну базу.

У подальшому дослідження в цьому напрямку повинні стосуватись більш чіткого визначення принципів міжнародного співробітництва та їх сукупності, предмета регулювання, які, як раніше ми визначились, мають комплексний характер, а також його суб'єктів та об'єкта.

Список літератури: 1. Пятчаніна О.С. Загальні чинники міжнародно-правового співробітництва держав у протидії організованій транснаціональній злочинності // Часопис Київського університету права. 2004. № 4. 2. Черкес М.Ю. Міжнародне право: Підручник. 4-те вид., випр. і доп. К., 2004. 3. Міжнародне право: Основні галузі: Підручник / За ред. В.Г. Буткевича. К., 2004. 4. Международное право: Учебник / Отв. ред. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова. М., 2000. 5. Панов В.П. Сотрудничество государств в борьбе с международными уголовными преступлениями: Учебн. пособие. М., 1993. 6. Международное криминальное право. Учебн. пособие / Под общей ред. В.Н. Кудрявцева. 2-е изд. Пере раб. и доп. М., 1999. 7. Галенская Л.Н.

Международная борьба с преступностью. М., 1972. 8. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. Харьков, 1999. 9. Бирюков П.Н. Международное право: Учебн. пособ. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2000. 10. Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М.В. Буроменського. К., 2005. 11. Курс международного права. В 7 т. Т. 6.: Отрасли международного права (И.Н. Арцибасов, И.И. Лукашук, Б.М. Ашавский и др.). М., 1992. 12. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: прийнята 09.12.1999 р. // Система інформаційно-правового забезпечення «Ліга: Закон». Файл: MU99059.LHT. 13. Міжнародна конвенція по боротьбі із підробкою грошових знаків: прийнята 20.04.1929 р. // Система інформаційно-правового забезпечення «Ліга: Закон». Файл: MU29004.LHT. 14. О правовой помощи и правовых отношениях по гражданским, семейным и уголовным делам: Конвенция государств-участников СНГ, принятая 7 октября 2002 г. // Прокурорская и следственная практика. 2003. № 3-4. 15. Договор между Союзом Советских Социалистических Республик и Народной Республикой Болгарией о правовой помощи по гражданским, семейным и уголовным делам: подписан 19 февраля 1975 г. // Ведомости Верховного Совета СССР. 1976. № 8. Ст. 133. 16. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Х., 2001. 17. Смирнов М. Сутність та правова природа міжнародного співробітництва держав у сфері кримінального процесу // Підприємництво, господарство і право. 2004. № 4. 18. Виноградова О.І. Принципи міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю // Право України. 1999. № 4. 19. Тertiшник В., Тertiшник О. Проблеми міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства // Підприємництво, господарство і право. 2003. № 10.

Надійшла до редколегії 30.03.06

А.А. Васильєв

КОМПЛЕКСНА СУДОВА ПСИХОЛОГО-ПСИХІАТРИЧНА ЕКСПЕРТИЗА У ВИРІШЕННІ ПИТАННЯ ПРО ОСУДНІСТЬ ОСОБИ

Метою статті є обґрунтування необхідності проведення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи щодо осіб з психічними розладами та аномаліями для визначення психічного стану особи і її здатностей під час вчинення злочину. Призначення експертизи, відповідно до ст.76 КПК України, є обов'язковим, якщо мова йде про визначення психічного стану підозрюваного або обвинуваченого при наявності в справі даних, які викликають сумнів щодо осудності останнього. Але якщо проведення судово-психіатричної експертизи (далі СПЕ) цілком досить для вирішення судом питання про осудність чи неосудність особи, то даних, отриманих у ході такої експертизи, замало для вирішення питання про вплив певних психічних розладів та аномалій, внаслідок яких особа під час вчинення злочину не була здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними, виникає необхідність застосування не тільки даних психіатрії, а й психології шляхом проведення комплексної судової психолого-психіатричної експертизи (КСППЕ).

Об'єктом дослідження є інститут осудності у кримінальному праві, предметом – визначення психічного стану особи за допомо-